

Popülizm: Bir Ad Ne İçerir?¹

Ernesto Laclau

Çeviren

Hayriye Özen

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Atılım Üniversitesi.

Her tanım, tanımlanana anlam verecek bir kavramsal çerçeveyi varsayar. Bu anlam- tanım nosyonunun ima ettiği üzere- ancak tanımlanan terimi, tanımın dışarıda bıraktıklarından farklılaştırarak oluşturulabilir. Bu da, içinde farklılıkların algılanabileceği bir *alan* varsayar. İşte bu alanın ne olduğu bir hareketi (?), bir ideolojiyi (?), bir siyasi pratiği popülist olarak adlandırdığımızda açıkça belli değildir. İlk ikisini- hareketler ve ideolojiler- popülist olarak nitelendirmek bu niteliği, aynı tanım düzeyinde yer alan ‘faşist’, ‘liberal’, ‘komünist’ gibi diğer niteliklerden ayırt etmeyi gerektirecektir. Bu ise bizi karmaşık ve sonuçta kendi kendini hezimeteye uğratan bir iş yapmaya götürür: diğer alternatif niteliklere indirgenemeyen ‘saf’ popülizmi bulabileceğimiz nihai mevziye ulaşmak. Eğer bunu yapmaya kalkışırsak, popülizme toplumsal ve ideolojik bir içerik yüklemeye yönelik her teşebbüsün derhal bir istisnalar çığı ile karşı karşıya kalacağı bir oyunun içine gireriz. Dolayısıyla bu terimi kullandığımızda, belli bir anlamın dilsel pratiklerimiz tarafından varsayıldığı, ama bununla birlikte, böyle bir anlamın herhangi bir tanıma tercüme edilemediği sonucuna varmak durumunda kalırız. Üstelik bu anlamla (bu anlamı kapsayacak) tanımlanabilir herhangi bir göndergeye daha da zor işaret edebiliriz.

¹ *Özgün Metin:* Laclau, Ernesto (2005). Populism: What's in a Name? *Populism and the Mirror of Democracy* içinde, der. Francisco Panizza, 32-49, London, New York: Verso. Ernesto Laclau ve Verso Yayinevi'nin izniyle çevrilmiştir.

Analiz birimi olarak hareketler ve ideolojilerden siyasi pratiklere geçerse ne olur? Her şey bu geçişi nasıl tasavvur ettiğimize bağlıdır. Eğer siyasi pratiklere ideoloji veya siyasi hareketler düzeyinde oluşmuş bir öznenin hakim olduğunu düşünürsek, neyin spesifik olarak popülist olduğunun belirlenmesinde, açıktır ki, tek bir adım bile atmış olmayız. Belli pratiklerin öznelinin popülist karakterini belirlemedeki güçlükler, bu pratiklerin analizinde, bu pratikler basitçe öznelinin iç doğasını ifade eden pratikler olarak görüldüğü sürece, yeniden ortaya çıkarlar. Bununla birlikte ikinci bir olanak daha var- bu da, siyasi pratikleri toplumsal ajanların doğasını ortaya koymayan, fakat bunun yerine, toplumsal ajanları oluşturan pratikler olarak görmektir. Bu durumda siyasi pratik ajanın üzerinde bir tür ontolojik önceliğe sahip olacaktır- ajan yalnızca siyasi pratiğin tarihsel sonucu olarak oluşmuş olacaktır. Biraz farklı terimlerle ifade etmek gerekirse, pratikler toplumsal gruptan daha temel bir analiz birimi olacaktır- yani, grup yalnızca toplumsal pratiklerin eklenmesinin bir sonucu olacaktır. Eğer bu yaklaşım doğruysa, bir hareketin, politikalarında veya ideolojisinde popülist olarak tanımlanabilecek bir içeriğe sahip olduğu için değil, bu içerikte -içerik ne olursa olsun- belli bir eklemleme mantığı gösterdiği için popülist olduğunu söyleyebiliriz.

Tartışmamızın esasına geçmeden önce son bir söz daha gerekli. 'Eklemleme' kategorisi teorik dilde -özelikle Althusserci ekol ve bu ekolün etkisi altında olan alanlarda- son otuz veya kırk yıldır belli bir geçerliliğe sahiptir. Ancak Althusseryanizm tarafından geliştirilen eklemleme nosyonunun, eklemleme sürecine giren ontik içeriklerle (ekonomik, politik, ideolojik) sınırlı olduğunu belirtmeliyiz. Eklemleme söz konusu olduğunda bazı ontolojik kavramsallaştırmalar da ('son kertede belirlenim' ve 'görelî özerklik' nosyonları) var olmakla birlikte, bu formel mantıkların bazı kategorilerin ontik içeriklerinden zorunlu bir şekilde türetilmiş olarak gözükmeleri nedeniyle (örneğin, son kertede belirlenim yalnızca ekonomiye tekabül edebilirdi), toplumsalın ontolojisini geliştirme ihtimali en baştan bir hayli sınırlı oldu. Bu sınırlılıklar altında popülizmin siyasi mantığı tasavvur edilemezdi.

Aşağıdaki bölümlerde, üç teorik önerme ileri süreceğim: 1) popülizmin özgüllüğünü ortaya koymak, analize toplumsal gruptan daha küçük birimlerle başlamayı gerekli kılar (ister siyasi ister ideolojik düzeyde olsun); 2) popülizm ontik değil ontolojik bir kategoridir -yani, popülizmin anlamı herhangi bir grubun pratiklerini tanımlayan herhangi bir siyasi veya ideolojik içerikte değil, içerikleri ne olursa olsun belli bir toplumsal, siyasal veya ideolojik eklemleme biçiminde bulunur; 3) bu eklemleme biçimi, içeriğinden bağımsız olarak, kendilerini öncelikle temsil biçimleri düzeyinde belli eden yapılandırma etkileri üretir.

Yukarıda ortaya koyduğumuz gibi, başlangıç noktamız gruptan daha küçük birimlerin ortaya çıkarılması ve bu birimlerin eklenme biçimlerinin dikkate alınması olmalıdır. Popülizm bu eklenme biçimlerinden biridir. Öncelikle, analizimizin bir bütün olarak cemaat ('toplum') ile bu cemaat içinde hareket eden herhangi bir toplumsal aktör arasında bir asimetriyi varsaydığımızı söyleyerek başlayalım. Yani, iradesi, bir bütün olarak toplumun gerçek işleyişi ile örtüşen herhangi bir toplumsal ajan yoktur. Rousseau, demokrasinin şartı olarak gördüğü ortak iradenin kuruluşunun, boyutları ve heterojenliği nedeniyle temsil mekanizmalarını zorunlu kılan modern toplumların şartları altında giderek daha da zorlaştığının çok iyi farkındaydı; Hegel bu soruyu, tikelliği ve heterojenliği ('sistemin

ihtiyaçları') temsil eden sivil toplum ile bütünlüğü ve evrenselliği temsil eden politik toplum arasında bir ayrıma giderek cevaplamaya çabaladı; Marx ise evrensel sınıfın uzlaşmış bir toplumda oynayacağı rol sayesinde toplumsal alan ile kolektif irade arasında tam bir örtüşme olacağı ütopyasında ısrar etti. Tartışmamızın başlangıç noktası, siyasi irade ve toplumsal alan arasındaki uçuruma köprü kurma çabalarının hiçbirinin nihai olarak başarılı olamayacağı, böyle bir köprü kurma çabasının ancak spesifik olarak toplumsal kimliklerin siyasi eklenmesini tanımlayacağıdır.

Yanlı anlaşılmalara önlemek için, bir bütün olarak toplum ve toplumsal aktörlerin fiili ve kısmi iradeleri arasındaki bu örtüşmezliğin bizi toplumsal ajanın rolüne ilişkin herhangi bir metodolojik bireyciliği benimsemeye yönlendirmedini eklememiz gerekir. Metodolojik bireycilik bireylerin anlamlı, kendinden menkul bütünlükler olduğunu varsayar; bunun bir adım ötesi, toplumsal etkileşimi, kimlikleri bariz çıkarlar etrafında şekillenmiş ajanlar arasındaki müzakereler olarak ele almak gerektiği sonucuna varmaktır. Bizim yaklaşımımız ise, tam tersine, özgür irade ile oluşmuş toplumsal bütün nosyonunun taşıdığı tamlık vadinin erişilemez olduğu çekincesi ile birlikte, tamamen bütüncüdür. Dolayısıyla, çeşitli kolektif iradeler üzerinden cemaat alanları inşa etme çabası asla bir kontrat biçimini alamaz, zira kontrat bizim sorguladığımız çıkar ve özgür irade nosyonlarını varsayar. Toplumsal bütünlüğün sağlayamadığı cemaatsel tamlık bireylere de transfer edilemez. Bireyler tutarlı bütünlükler olmayıp, yalnızca, bir dizi özne pozisyonuna bölünmek zorunda kalmış kimliklerdir. Bu pozisyonlar arasındaki eklemleme ise bireysel değil toplumsaldır ('birey' nosyonunun kendisi bizim yaklaşımımızda herhangi bir anlam ifade etmez).

Öyleyse, analizimizin başlangıç noktasını oluşturması gereken bu daha küçük birimler nelerdir? Kılavuzumuz, toplumsal bağı geliştiren temel form olan, 'talep' kategorisi olacaktır. Talep kelimesi İngilizcede muğlaktır: bir yandan 'rica' anlamını taşıırken, diğer yandan daha aktif bir anlam olan -bir isteği- bir iddiayı- başkalarına empoze etmek anlamına sahiptir ('açıklama talep etmek'te olduğu gibi). İspanyolca gibi diğer dillerde bu iki anlam için farklı kelimeler kullanılır: ikinci anlama tekabül eden kelime *reivindicacion*'dur. Analizimizde 'talep' terimini kullandığımızda açıkça ikinci anlamı vurgulayacak olmamıza rağmen, iki anlam arasındaki muğlaklığın avantajları da yok değildir, zira kullanacağımız talep nosyonu iki anlam arasında bir karar verilemezlik içerir- gerçekte, daha sonra göreceğimiz gibi, ikisi iki farklı siyasi eklemleme biçimine tekabül ederler. Buna her iki anlamın altında yatan ortak gizli bir varsayımın bulunduğunu da ekleyelim: talep kendi kendini karşılamaz, dolayısıyla, orijinal olarak formüle edildiği yerden farklı bir merciye yönlendirilmesi gerekir.

Basit bir talep örneği verelim: belli bir semtte yaşayan bir grup insan ikamet ettikleri semtten çoğunun çalıştığı semte ulaşımında kullanacakları bir otobüs hattı istemektedirler. Belediye bu isteklerini bildirdiklerini ve isteklerinin karşılandığını varsayalım. Burada şu yapısal özellikler vardır: 1) toplumsal bir ihtiyaç *rica* biçimini alır- yani, talep sahiplerinin kendi çabalarıyla değil karar verme yetkisi olan diğer bir merciye başvurmaları yoluyla karşılanır; 2) bir ricanın dile getirilmesi daha yüksek merciinin karar verme yetkisinin hiçbir biçimde sorgulanmadığını gösterir- yani tamamıyla talep kelimesinin ilk anlamının

içindeyizdir; 3) talep kendi içinde kapalı tam bir taleptir- aysbergin görünen yüzü veya formüle edilmemiş çok çeşitli taleplerin sembolü değildir. Bu üç özelliği bir araya getirirsek şu önemli sonucu formüle edebiliriz: talebin tam olduğu ve tek başına tatmin edilebildiği bu tip ricalar toplumsalda bir uçurum veya bir sınır oluşturmazlar. Tam tersine, toplumsal aktörler, tüm sürecin dile getirilmemiş bir varsayımı olarak, her bir aşamasının meşruiyetini kabul ederler: hiç kimse ne rica etme hakkını ne de karar verme merciinin karar hakkını sorgular. Her bir aşama oldukça kurumsallaşmış toplumsal içkinliğin bir parçasıdır (veya farklı bir noktadır). Bu kurumsallaşmış ve farklılık modeline göre işleyen toplumsal mantıkları *farklılık mantıkları* olarak adlandıracağız. Bunlar hiçbir toplumsal bölünme olmadığını ve her meşru talebin çatışmasız, idari bir şekilde karşılanabileceğini varsayarlar. Farklılıklar mantığının evrensel olarak işleyebileceğini savunan toplumsal ütopya örneklerini kolayca verebiliriz: Disraelici ‘tek millet’ nosyonu, Refah Devleti, veya Saint-Simoncu motto: ‘İnsanların yönetiminden şeylerin idaresine’.

Şimdi örneğimize geri dönelim. Varsayalım ki rica reddedildi. Bu karardan, hiç şüphesiz, toplumsal bir hüsrana durumu doğacaktır. Ancak, karşılanmayan yalnızca *tek bir* talep ise, bu, mevcut durumu esaslı bir biçimde değiştirmeyecektir. Bununla birlikte, her ne sebepten olursa olsun, tatmin edilmemiş talep sayısı fazla ise, [bunun sonucunda ortaya çıkan] çeşitli hayal kırıklıkları tamamen farklı türdeki toplumsal mantıkları tetikleyecektir. Eğer, mesela, daha iyi ulaşım taleplerinde hayal kırıklığı yaşayan insanlar, komşularının da güvenlik, su, konut, okul ve benzeri isteklerinde aynı derecede bir memnuniyetsizlik yaşadıklarını fark ederlerse, [bu insanların] hepsinin arasında bir çeşit dayanışma ortaya çıkacaktır: hepsi taleplerinin karşılanmadığı gerçeğini paylaşacaklardır. Yani, talepler içeriklerinden kaynaklanan pozitif farklılıklarının ötesinde *negatif* bir boyutu paylaşacaklardır.

Karşılanmamış taleplerin negatiflik temelinde kümelenme eğiliminde oldukları toplumsal bir durum, popülizm olarak adlandırdığımız siyasi eklemlenme biçiminin ilk ön şartıdır-fakat hiçbir şekilde tek şartı değildir. Popülizmin, tartışmamızın bu aşamasında ortaya çıkarabildiğimiz, yapısal özelliklerini sıralayalım: 1) Daha önce üzerinde durduğumuz kurumsal düzenleme farklılık mantığında temellenmişken, burada, *eşdeğerlik mantığı* olarak tanımlanabilecek, tam tersi bir duruma sahibiz- yani, farklı karakterlerine rağmen bütün taleplerin bir araya gelme ve kümelenme eğiliminde olduğu ve böylelikle *eşdeğerlik zinciri* olarak adlandıracağımız şeyi oluşturduğu bir durum. Bu her bir bireysel talebin yapısal olarak bölünmüş olduğu anlamına gelir: bir yandan kendi tikelliğine sahiptir, diğer yandan, eşdeğerlik zinciri ile diğer taleplerin toplamına işaret eder. Zihnimize canlandırırsak: her bir talep aslında aysbergin görünen yüzüdür çünkü kendini yalnızca kendi tikelliği içinde göstermesine rağmen, isteğini daha geniş toplumsal istekler setinin içinde yer alan isteklerden yalnızca bir tanesi olarak ortaya koyar. 2) Talebin öznesi ele aldığımız iki durumda farklıdır. İlkinde talebin öznesi talebin kendisi gibi tamdır. Farklılık [mantığı içinde bir] tikellik olarak kavranan bir talebin öznesini *demokratik özne* olarak adlandıracağız. Diğer durumda özne daha kapsamlı olacaktır çünkü özneliği pek çok demokratik talebin eşdeğer kümelenmesinden kaynaklanacaktır. Bu mantık temelinde oluşan özneyi *popüler özne* olarak adlandıracağız. Bu, popüler özneliğin ya ortaya çıkma ya da kaybolma şartlarını açıkça gösterir: başarılı bir kurumsal sistemde ne kadar çok

toplumsal talep farklılıklarıyla absorbe edilirse, eşdeğerlik zinciri o kadar zayıf olacak ve popüler özneliğin oluşma ihtimali o kadar düşük olacaktır; tersine, pek çok karşılanmamış talebin, bu talepleri kendi farklılıkları ve tikellikleriyle absorbe etme yeteneğini giderek yitiren bir kurumsal sistemle birlikte varolduğu bir durum popülist kırılmaya yol açacak şartları yaratır. 3) Buraya kadar yapılan analizin doğal bir sonucu popüler özneliğin içsel bir sınır yaratılmadan hiçbir biçimde ortaya çıkmayacağıdır. Eşdeğerlikler ancak hepsinin içine işleyen bir yokluk, bir boşluk ile eşdeğerlikler olurlar ve bu da toplumsal negatifliğin kaynağının teşhis edilmesini gerektirir. Eşdeğer popüler söylemler, bu yolla, toplumsal iki kampa bölerler: iktidar ve mağdurlar. Bu, taleplerin doğasını değiştirir: talepler basit ricalar olmaktan çıkıp mücadele eden, çarpışan taleplere dönüşürler (*reivindicaciones*)- diğer bir deyişle ‘talep’ teriminin ikinci anlamına geçmiş oluruz.

Eşdeğerlikler, popüler öznelikler, toplumsalın içsel bir sınır etrafında dikotomik kuruluşu. Popülizmi tanımlamak için gerekli tüm yapısal özelliklere görünüşte sahibiz. Aslında, tam olarak değil. Çok kritik bir boyut hala eksik ve şimdi onu dikkate almamız gerekiyor.

Boş ve yüzür gösterenler

Buraya kadarki tartışmamız bizi, popülist kırılmanın ortaya çıkması için gerekli iki şartı -yapısal olarak birinin diğerini gerekli kıldığı- tanımlamaya yönlendirdi: toplumsal alanın içsel bir sınır oluşturularak ikiye bölünmesi ve karşılanmamış talepler arasında bir eşdeğerlik zinciri kurulması. Bunlar, açık konuşmak gerekirse, iki ayrı şart değil, aynı şartın iki farklı yönüdür, çünkü içsel sınır ancak eşdeğerlik zincirinin oluşması ile doğar. Her bir durumda önemli olan eşdeğerlik zincirinin anti-kurumsal bir karaktere sahip olduğunu anlamaktır: taleplerin farklı, tikel karakterlerini bozar. Bir ‘sistem’de [bu sistemin karşılaması üzere] dile getirilmiş talepler ile bu sistemin talepleri karşılama kapasitesi arasındaki ilişkide, bir noktada, bir kısa devre oluşur. Şimdi tartışmamız gereken bu kısa devrenin taleplerin doğası üzerindeki ve bir bütün olarak kavranan sistem üzerindeki etkileridir.

Eşdeğer talepler karşımıza hemen spesifik olarak eşdeğer momentin temsili sorununu çıkarırlar. Açık ki, eşdeğerliğe bağlanan daha evrensel boyut herhangi bir doğrudan ve açık temsilden yoksunken, talepler daima tikeldir. Bizim iddiamız, eşdeğerlik momentinin temsiline ilk ön şartının, popüler iradeyi oluşturan talepler toplamının karşı çıktığı iktidarın (anlamlandırma yoluyla) totalize edilmesi olduğudur. Şu açıkça görülmelidir: eşdeğerlik zincirinin toplumsal içinde bir sınır oluşturması için sınırın diğer tarafını da bir şekilde temsil etmesi gerekir. Söylemsel olarak bir düşman oluşturulmadan popülizm olmaz: *ancient régime*, oligarşi, müesses nizam veya her neyse. Bu noktaya daha sonra döneceğiz. Şimdi konsantre olacağımız şey eşdeğerliklerden türeyen sınır etkileri temelinde demokratik özne pozisyonlarının popüler olanlara geçişidir.

Peki, eşdeğerlik kendisini nasıl *belli eder*? İddia ettiğimiz üzere, eşdeğerlik momenti bütün taleplerin altında yatan herhangi bir pozitif özellikte bulunamaz zira talepler -özellikleri açısından- birbirlerinden tamamıyla farklıdır. Eşdeğerlik bütünüyle, eşdeğer taleplerin hiçbirini karşılamayan, sınırın ötesinde yer alan iktidara karşıtlıktan hasıl olur. Bu durumda, pekala, eşdeğerlik zincirinin kendisi nasıl temsil edilebilir? Başka bir çalışmada

ileri sürdüğüm gibi², bu temsil ancak herhangi bir tikel talebin, kendi tikelliğinden tamamen vazgeçmeden, eşdeğerlik zincirini bir bütün olarak temsil eden bir gösteren olarak da işlev görmeye başlamasıyla mümkün olur (tıpkı altının, tikel bir emtia olmaktan vazgeçmeden, kendi varlığını değer evrensel temsiline dönüştürmesi gibi). Tikel bir talebin kendisi ile kıyaslanamaz bir eşdeğerlik zincirini temsil etmeye başlamasını içeren bu süreç, şüphesiz, bizim *hegemonya* olarak adlandırmış olduğumuz şeydir. Solidarnosc'un talepleri, örneğin, Gdansk'taki belli bir işçi sınıfı grubunun talepleri olarak başladı, ancak, pek çok talebin karşılanmadığı baskıcı bir toplumda formüle edilmeleri nedeniyle, yeni dikotomik [toplumsal alanı halk ve iktidar olarak ikiye bölen] bir söylemde halk tarafının gösterenlerine dönüştüler.

Şimdi, bu evrensel popüler anlam oluşturma sürecinin popülizmi anlamamız için özellikle önemli olan bir özelliği var. O da şudur: eşdeğerlik zinciri ne kadar çok genişletilirse, evrensel temsil işlevini üstlenmiş tikel taleplerle olan bağı o kadar zayıflayacaktır. Bu bizi, analizimiz için hayati öneme sahip olan bir sonuca götürür: popüler özelliğinin oluşturulması ancak *eğilimsel* boş gösterenlerin söylemsel üretimleri temelinde mümkündür. Popülist sembollerin sözde 'yoksulluğu', bu sembollerin siyasi etkileri için şarttır- işlevleri oldukça heterojen bir gerçekliğe eşdeğer homojenlik kazandırmak olduğu için, bunu ancak kendi tikel içeriklerini minimuma indirmeye temelinde yapabilirler. Nihai olarak bu süreç homojenleştirme işlevinin tamamen bir adla yürütüldüğü bir noktaya ulaşır: liderin adı.

Bu noktada dikkate almamız gereken iki önemli durum daha var. Birincisi eşdeğerlik mantıklarının 'halkın' ve 'iktidarın' düşman kutuplar olarak kurulmasında ortaya koyduğu belli bir tür çarpıtma ile ilgilidir. Halk örneğinde, daha önce gördüğümüz gibi, eşdeğerlik mantığı, sonuçları aynı anda hem zenginleştirici hem de yoksullaştırıcı olan bir içini 'boşaltma'ya dayanır. Zenginleştirici: bir eşdeğerlik zincirini bütünleştiren gösterenler, bu zinciri tamamlayan bütün bağlantıları içermek zorunda oldukları için, bir göstereni sadece bir gösterilene bağlayacak olan tamamen farklılığa dayalı bir içerikten daha geniş bir referansa sahiptir. Yoksullaştırıcı: tam da bu geniş (potansiyel olarak evrensel) referanstan dolayı tikel içeriklerle bağlantısı büyük ölçüde azalma eğiliminde olur. Mantıksal bir ayırım kullanarak, *genişlikte* kazandığını *derinlikte* kaybettiğini söyleyebiliriz. Aynı iktidar kutbunun inşasında da ortaya çıkar: bu kutup basitçe kendi farklılığa dayalı içeriğinin materyalliği ile işlev görmez çünkü bu içerik halk kutbunun (halkın taleplerinin karşılanmaması yoluyla) inkârını içerir. Sonuç olarak, temel bir istikrarsızlık, çalışmamızda ortaya çıkardığımız çeşitli momentlere nüfuz eder. Tikel talepler söz konusu olduğunda, hiçbir şey bu taleplerin, birbirinden farklı yapılmış içeriklerine göre, farklılık olarak veya eşdeğerlik olarak nasıl eklemeneceklerini -bu tarihsel bağlama bağlı olacaktır- ve (eşdeğerlik örneğinde) dâhil oldukları zincirin genişliğini ve kompozisyonunu öngöremez. Halk/iktidar ilişkisinin iki kutbuna gelince, bunların fiili kimliği ve yapısı mücadeleye ve tekrar tanımlanmaya eşit şekilde açık olacaktır. Fransa Orta Çağ'dan beri yiyecek isyanlarını deneyimlemektedir, ancak bu ayaklanmalar, genel olarak, monarşiyi kendilerinin düşmanı olarak teşhis etmemişlerdir. Yiyecek talebinin, siyasi sistemin tamamını kapsayan

² Ernesto Laclau. 1996. Why Do Empty Signifiers Matter to Politics? *Emancipation(s)* içinde London: Verso.

devrimci eşdeğerlik zincirlerinin bir parçası olduğu aşamaya ulaşmak için on sekizinci yüzyılın bütün karmaşık dönüşümlerinin olması gerekiyordu. Amerika'da on dokuzuncu yüzyılın sonunda doğan, çiftçi popülizmi de başarılı olmadı çünkü mağdur grupların taleplerini bütünleştirecek popüler eşdeğerlik zinciri yaratma çabaları, popülist çağrıdan daha kuvvetli çıkan, bir dizi yapısal *farklılıklara* dayalı güçlü engellerle karşılaştı: siyah ve beyaz çiftçileri bir araya getirmedeki güçlükler, çiftçiler ile kent işçileri arasındaki karşılıklı güvensizlik, Güneyli çiftçilerin Demokrat Parti'ye derin bağlılığı ve diğerleri.

Bu bizi dikkate almamız gereken ikinci noktaya götürür. Önceki bölümler boyunca, iki antagonistik eşdeğerlik zincirini bölen bir sınırın fiilen var olduğu gibi basitleştirici bir varsayım ile hareket ettik. Şimdi tam da bu varsayımı sorgulamak zorundayız. Aslında bir bütün olarak yaklaşımımız bizi bu sorgulamaya iter, çünkü eğer bir talebin neden diğerlerine değil de belli bazı eşdeğerlik zincirlerine ve farklılığa dayalı eklemelere girmesi gerektiğine dair önsel bir sebep yoksa, antagonistik siyasi stratejilerin siyasi sınır yaratmanın farklı yollarına dayanacağını ve siyasi sınırların sarsılacağını ve dönüşümlere maruz kalacağını beklememiz gerekir.

Eğer böyleyse, varsayımlarımız belli ölçülerde değiştirilmelidir. Her söylemsel element birbirine zıt eklemeye çabalarının yapısal baskısına açık olacaktır. Boş gösterenlerin rolünü kavramsallaştırmamızda, boş gösterenlerin ortaya çıkma ihtimali, daha önce gördüğümüz gibi, içsel bir sınırı ihtiva eden eşdeğerlik zincirlerinin varlığına bağlıdır. Popülizmin klasik formları -örneğin, 1940 ve 1950'lerdeki Latin Amerika popülizmlerinin çoğu- bu tanıma tekabül eder. Popülizmin siyasi dinamiği bu, sürekli yeniden üretilen, içsel sınıra bağlıdır. Dilbilimden bir teşbih kullanarak, kurumsalcı siyasi söylemin dilin sintagmatik kutbuna- kombinasyon ilişkisi tarafından eklemelenen farklı konumların sayısı- öncelik verme eğilimindeyken, popülist söylemin paradigmatik kutba, yani, yalnızca iki sintagmatik kutup etrafında kümelenmiş elementler (bizim örneğimizde talepler) arası ikame ilişkilerine, öncelik verme eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla birlikte, popülist söylemin üzerinde yükseldiği içsel sınır altüst edilebilir. Bu iki farklı şekilde olabilir. Birisi, tikel taleplerin bireysel olarak karşılanması ile çeşitli tikel talepler arasındaki eşdeğerlik bağlarını kırmaktır. Bu, popülist siyaset biçiminin ortadan kalkması, içsel sınırların bulanıklaşması ve kurumsal sistemin daha yüksek düzeyde bütünleşmesine geçişe giden yoldur- Gramsci'nin adlandırdığı gibi transformasyoncu bir operasyondur. Bu, genel olarak ifade etmek gerekirse, Disraeli'nin 'tek millet' projesine veya Üçüncü Yol ve 'radikal merkez' teorisyenlerinin idarenin siyasetin yerine geçmesine yönelik günümüzdeki çabalarına tekabül eder.

İçsel sınırı yıkmamanın ikinci yolu tamamen farklı bir karaktere sahiptir. Sınırları *ortadan kaldırmayı* değil *onların siyasi göstergelerini değiştirmeyi* içerir. Daha önce gördüğümüz gibi, popüler söylemin merkez gösterenleri kısmen boş bir hale gelince, bazı tikel içeriklerle önceden olan bağlarını zayıflatırlar- bu içerikler *çeşitli* yeni eşdeğer eklemelere tamamen açık hale gelirler. Şimdi, boş popüler gösterenlerin radikalliklerini -yani, toplumu iki kampa bölme yeteneklerini- korumaları yeterlidir ama, bununla birlikte, popülist operasyonun siyasi anlamının zıt bir siyasal gösterge edinmesi için bütünleştirdiği

eşdeğerlikler zinciri farklı bir hal alır. Yirminci yüzyıl bu tür tersine dönmelere sayısız örnekler sunar. Amerika'da, New Deal zamanında esas olarak sol çağrışımlara sahip olan popüler radikalizm göstergelerini daha sonraları, George Wallace'tan 'ahlaki çoğunluk'a, radikal sağ kendisine mal etmiştir. Fransa'da Komünist Parti'nin sahip olduğu 'halk jürisi işlevi', Ulusal Cephe tarafından bir ölçüde absorbe edilmiştir. Benzer bir şekilde, faşizmin iki savaş arası dönemdeki yayılımı, devrimci geleneğin sahip olduğu talep ve temaların sağ çağrışımlarla yeniden eklenmesine referans verilmeksizin anlaşılamaz.

Önemli olan bu yeniden eklemleme sürecinin örüntüsünü kavramaktır: bu, farklı bir eşdeğerlik zincirine pek çok demokratik talebi kaydederken popüler radikalizmin merkez gösterenlerini kısmen çalışır tutmaya bağlıdır. Bu hegemonik yeniden eklemlemeyi mümkün kılan şey, hiçbir toplumsal talebin bu eklenmeye, 'açık bir kader' gibi, önsel bir kayıt düşmemesidir- her şeyin hegemonik yarıya bağlı olmasıdır. Bir talep bir kez farklı antagonistik projelerin eklemleme girişimlerine açık hale geldiğinde, antagonistik projeler karşısında kimseye-ait-olmayan-topraklarda yaşamaya başlar- kısmi ve geçici bir özerklik elde eder. Popüler gösterenlerin ve bu gösterenlerin eklemlediği taleplerin bu muğlaklığı işaret etmek için *yüzer-gezer gösterenler* kavramını kullanacağız. Bu gösterenleri oluşturan yapısal ilişkinin türü, boş gösterenlerin işleyişinde etkili olanlardan farklıdır: boş gösterenler eşdeğerlik zincirlerinden kaynaklanan tam teşekküllü bir içsel sınıra bağlıyken, yüzer-gezer gösterenler tüm sınırlara içkin bir muğlaklığın ve sınırların nihai bir istikrar kazanmasının imkânsızlığının ifadesidirler. Bununla birlikte, ikisi arasındaki ayrım esas olarak analitiktir çünkü pratikte boş ve yüzer gösterenler büyük ölçüde örtüşür: toplumun içsel sınırının herhangi bir tahribata veya yer değiştirmeye maruz kalmayacak denli pekişmiş olduğu hiçbir tarihsel durum yoktur ve hiçbir organik kriz bazı istikrar formlarının [krizin] tahribat eğilimlerine sınırlar koyamayacağı kadar derin değildir.

Popülizm, siyaset ve temsil

Tutarlı bir popülizm kavramı formüle etmek için argümanımızın çeşitli parçalarını bir araya getirelim. Böyle bir tutarlılık ancak kavramın geliştirilmesine katkıda bulunan farklı boyutların, basit bir sıralama ile bir araya getirilen birbirinden ayrı özellikler olmayıp, teorik olarak eklenmiş bir bütünün parçaları olmalarıyla sağlanabilir. Başlangıç olarak, popülizme ancak popüler bir özne oluşturan bir dizi siyasi-söylemsel pratiğin olduğu bir durumda sahip olabiliriz ve böyle bir öznenin ortaya çıkmasının koşulu, daha önce gördüğümüz gibi, toplumsal alanı iki kampa bölen içsel bir sınırın inşasıdır. Ancak bu bölünmenin mantığı, bildiğimiz üzere, bir dizi toplumsal talep arasında eşdeğerlik momentinin taleplerin farklı doğalarının önüne geçtiği bir eşdeğerlik zinciri yaratılmasıyla dikte edilir. Son olarak, eşdeğerlik zinciri tamamıyla rastlantısal bir araya gelmelerin sonucu olamaz, zinciri bir bütün olarak anlamlandırarak ona tutarlılık kazandıracak bir elementin ortaya çıkmasıyla pekiştirilmelidir. Bu element bizim *boş gösteren* olarak adlandırdığımız şeydir.

Bunlar, benim görüşüme göre, popülizm kategorisine giren tanımlayıcı yapısal özelliklerdir. Görüleceği gibi, ortaya koyduğum popülizm kavramı kesinlikle *formel* bir kavramdır, zira bütün tanımlayıcı özellikleri, eklenilen *içeriklerden* bağımsız olarak, tamamen spesifik bir eklemleme biçimi -eşdeğerlik mantığının farklılık mantığı üzerinde hüküm sürmesi- ile ilgilidir. Bu yazının başında 'popülizm'in ontik değil ontolojik bir kategori olduğunu ileri

sürmemin nedeni budur. Popülizmi tanımlamaya yönelik pek çok girişim, popülizme özgü olanı tikel bir ontik içeriğe yerleştirmeye çalıştı ve bunun sonucunda, iki tahmin edilebilir alternatif sonucundan birinin ya anında bir istisnalar çıktığı tarafından bastırılacak ampirik bir içeriği seçmek veya herhangi bir kavramsal içeriğe tercüme edilemeyecek bir 'sezgi'ye başvurmak olduğu, kendi kendini baltalayan bir egzersizle sona erdi.

Kavramsallaştırmanın bu, içerikten forma, yer değiştirmesinin (siyasi formları grubun önceden oluşmuş bütünlüğüne indirgeyen naif sosyolojizmden kaçınmanın yanı sıra) çeşitli avantajları vardır. Öncelikle, sıklıkla karşımıza çıkan, popülizmin yaygınlığını -sosyo-ekonomik yapının farklı noktalarından ortaya çıkabileceği gerçeği- ele alma sorununu gidermeye yönelik bir yaklaşıma sahip oluruz. Eğer popülizmin tanımlayıcı özellikleri eşdeğerlik mantığının hüküm sürmesinde, boş gösterenlerin üretiminde ve mağdurun adlandırılması ile siyasi sınırların oluşturulmasında bulunursa, bu eklemleyici mantıkta temellendirilen söylemlerin sosyo-kurumsal yapıda *herhangi* bir yerden başlayabileceğini hemen anlarız: klientalistik siyasi örgütler, siyasi partiler, işçi sendikaları, ordu, devrimci hareketler ve diğerleri. 'Popülizm' bu örgütlerin fiili siyasetlerini tanımlamaz, sadece onların temalarını -bu temalar ne olursa olsunlar- bir eklemleme biçimidir.

İkinci olarak, bu yolla, günümüzdeki siyasi manzarayı anlamak için esas olan bir şeyi daha iyi kavrarız: radikal protestonun gösterenlerinin tamamıyla zıt siyasi göstergelere sahip hareketler arasında dolaşması. Bu duruma daha önce atıfta bulunmuştuk. Yalnızca bir örnek vermek gerekirse: İtalya'da Kurtuluş Savaşı (1943-1945) sırasında Mazzinizm ve Garibaldiyanizmin gösterenlerinin dolaşımı. Bunlar İtalya'da radikal protestonun, Risorgimento'ya kadar uzanan bir tarihten itibaren, gösterenleri olmuşlardır. Hem faşistler hem de komünistler bunları kendi söylemlerine eklemlemeye uğraşmışlar ve sonuçta bu gösterenler birçok siyasi eklemleme biçimi karşısında kısmen otonom hale gelmişlerdir. Radikalizm boyutlarını korumalarına karşın bu radikalizmin sağ yönde mi yoksa sol yönde mi ilerleyeceği başlangıçta belirsiz kalmıştır- bunlar tartıştığımız anlamda yüzer-gezer gösterenler olmuştur. Hangi toplumsal grubun kendisini bu popülist sembollerle ifade ettiğini sormak açıktır ki boş bir egzersizdir: oluşturdıkları eşdeğerlik zincirleri pek çok toplumsal sektörü kapsar ve ifade ettikleri radikalizm tamamıyla zıt siyasi göstergelere sahip hareketler tarafından eklenilebilir. Gösterenlerin bu göçü ancak popülizm formel bir eklemleme prensibi olarak görülürse tanımlanabilir; bu prensip, onu farklı siyasi konjonktürlerde yeniden hayata geçiren, tikel içeriklerin arkasında gizlenirse tanımlanamaz.

Son olarak, popülizm sorununa biçimsel olarak yaklaşılması, ele alınması oldukça güç olan diğer bir meseleyi ele almamıza olanak tanır. Kendimize bir hareketin popülist olup olmadığını sormak, aslında, yanlış soruyla başlamaktır. Bunun yerine kendimize sormamız gereken şudur: bir hareket *ne derece* popülisttir? Bildiğimiz üzere, bu soru bir başka soruyla özdeştir: eşdeğerlik mantığı hareketin söyleminde ne derece baskındır? Siyasi pratikleri, *reductio ad absurdum* iki ucundan birinin saf bir farklılıklar mantığının hakim olduğu kurumsal bir söylem, diğerinin ise eşdeğerlik mantığının hakim olduğu popülist bir söylem olan, bir bütünün farklı noktalarında işler şekilde sunduk. Bu iki uca gerçekte ulaşamaz: sadece farklılıkların varlığı bir toplumun, idarenin ve toplumsal taleplerin,

içsel sınırlar etrafında hiçbir mücadelenin -yani politikanın- doğamayacağı şekilde, tekilleştirilmesinin tahakkümü altında olması anlamına gelir; sadece eşdeğerliğin varlığı ise, toplumsal bağların, 'toplumsal talep'i anlamsız hale getirecek şekilde, çözülmesini içerir- bu ondokuzuncu yüzyıl kitle psikolojisi teorisyenlerinin (Taine, Le Bon, Sighele, vb.) resmettiği 'kalabalık' 'imaj'ıdır.

Saf farklılık ve saf eşdeğerlik uçlarının imkansızlığının ampirik bir imkansızlık olmadığını görmek önemlidir- bu mantıki bir imkansızlıktır. Farklılığın bir eşdeğerlik mantığı ile tahrip edilmesi, eşdeğerliğin farklılıkları tamamen yok ettiği bir forma dönüşmez. Bir eşdeğerlik ilişkisi, içinde bütün farklılıkların kimliğe dönüştüğü bir ilişki değil, farklılıkların hala çok aktif olduğu bir ilişkidir. Eşdeğerlik talepler arasındaki *ayrılığı* ortadan kaldırır, taleplerin kendilerini değil. Eğer bir dizi talep -ulaşım, konut, istihdam gibi, baştaki örneğimize dönecek olursak- karşılanmamışsa, bu taleplerin aralarında var olan eşdeğerlik- ve bu eşdeğerlikten doğan popüler kimlik- bu taleplerin varlığını fazlasıyla gerektirir. Bu yüzden eşdeğerlik kesinlikle hala farklılıkları eklememenin belirli bir yoludur. Dolayısıyla eşdeğerlik ve farklılık arasında karmaşık bir diyalektik, istikrarsız bir uzlaşma vardır. Her ikisinin *mevcudiyetini*, ama aynı zamanda da, aralarındaki *gerilimi* gerektiren türlü tarihsel durumları deneyimleyebiliriz. Birkaç tanesinden bahsedelim:

1. Kurumsal bir sistem toplumsal talepleri farklılıklarıyla absorbe etmekte giderek daha az yeterli olur ve bu durum toplumda içsel bir bölünmeye ve iki antagonistik eşdeğerlik zinciri kurulmasına yol açar. Bu genellikle Gramsci'nin 'organik kriz' olarak adlandırdığı temsil krizinden kaynaklanan popülist veya devrimci kırılmanın klasik deneyimidir.
2. Popülist kırılmadan doğan rejim kademeli olarak kurumsallaşır ve böylece farklılık mantığı tekrar hüküm sürmeye başlar ve eşdeğer popüler kimlik siyasetin fiilen işleyişini giderek daha az yöneten geçersiz bir *langue du bois* haline gelir. Arjantin'de Peronizm başlangıçtaki -popüler öznesi *descamisado* olan (*sans-culotte*'un eşdeğeri)- çatışmacı siyasetinden, 'örgütlü topluluk' (*la comunidad organizada*) olarak adlandırılan şeyde temellenen ve giderek daha fazla kurumsallaşan bir söyleme geçmeye teşebbüs etti. Fiili taleplerle eşdeğerlik söylemi arasında giderek artan bu asimetrinin diğer bir çeşidini eşdeğerlik söyleminin devletin *langue de bois*'i olduğu örneklerde görürüz. Bu örneklerde fiili toplumsal taleplerle hâkim eşdeğerlik söylemi arasındaki zorla dayatılmasına yol açtığını görürüz. Pek çok Afrika rejimi dekolonizasyon sürecinden sonra bu seyri izlemiştir.
3. Bazı hâkim gruplar giderek anti-kurumsal olan bir söyleme, içsel sınırları sürekli olarak yeniden yaratmaya çabalarlar. Bu çabalar genellikle başarısız olur. Sadece Fransa'da Jakobenzim'den Directoire'a giden süreci ve Çin'de 'kültür devrimi' döngüsündeki çeşitli aşamaları düşünelim.

Bir hareket veya bir ideoloji -veya, her ikisini ortak türlerinin altına alırsak, bir söylem-içeriklerinin eşdeğerlik mantığı ile eklemleme derecesine bağlı olarak az ya da çok

popülist olacaktır. Bu, hiçbir siyasi hareketin popülizmden tamamıyla muaf olmayacağı anlamına gelir, zira hiçbir siyasi hareket 'halkı' bir düşmana karşı, toplumsal bir sınır kurmak yoluyla, belli ölçülerde konumlandırmaktan geri durmayacaktır. Bu nedenle popülist özellikleri, toplumun geleceğinin belirsiz olduğu siyasi geçiş dönemlerinde özellikle açık bir şekilde ortaya koyulacaktır. 'Popülizm'in derecesi, bu anlamda, siyasi alternatifleri ayıran uçurumun derinliğine bağlı olacaktır. Ancak, bu bir sorun ortaya koyar. Eğer popülizm toplumsal alanda radikal bir alternatif, bir toplumun geleceğinin bağlı olduğu dönüm noktasında bir tercih, öne sürmekten ibaretse, popülizm siyaset ile eş anlamlı olmaz mı? Cevap yalnızca olumlu olabilir. Popülizm, kurumsal düzeni, bir mağduru tarihsel bir ajan- yani, var olan düzende *öteki* olan bir ajan- olarak inşa etmek yoluyla sorgulamak anlamına gelir. Ama bu siyaset ile aynı şeydir. Siyaset ancak mevcut durumu bir sistem olarak kavrayan ve ona bir alternatif sunan davranışımızla (veya tersine, bu sistemi mevcut potansiyel alternatiflere karşı savunduğumuzda) ortaya çıkar. Popülizmin sonunun siyasetin sonuna denk gelmesinin nedeni budur. Bir bütün olarak algılanan toplum ve bu bütünü temsil eden irade birbirinden ayrı edilemez hale geldiğinde siyasetin sonuna gelmiş oluruz. Bu durumda, bu yazı boyunca tartıştığım gibi, siyasetin yerini yönetim alır ve toplumsal bölünmenin izleri gözden kaybolur. Mutlak hükümdarın bölünmez iradesi olarak Hobbes'un Leviathan'ı veya Marx'ın sınıfsız toplumunun evrensel öznesi siyasetin sonuna giden- şüphesiz zıt yönlerde rağmen- paralel yolları temsil ederler. Topyekûn, meydan okunamaz devlet ve devletin ortadan kalkmasının her ikisi de toplumsal bölünmelerin izlerini ortadan kaldırmanın yollarıdır. Bu anlamda siyasetin mümkünlük koşullarının popülizmin mümkünlük koşulları ile aynı olduğunu görmek kolaydır: her ikisi de toplumsal bölünmeyi baştan varsayar; her ikisinde de, bir yandan toplumun bir kesimi (mağduru) olan, diğer yandan kendini, antagonistik bir şekilde, *tüm* toplum gibi sunan bir ajan olan, müphem bir *demos* buluruz.

Bu sonuç bizi son bir noktaya yönlendirir. Siyaset (ve eğer argümanımız doğruysa, onun türevi olan popülizm) olduğu sürece toplumsal bölünmeler olacaktır. Bu toplumsal bölünmenin tabii bir sonucu, toplumun bir kesitinin kendisini bir bütün olarak toplumun ifadesi ve temsilcisi olarak sunacak olmasıdır. *Siyasi* bir topluma sahip olduğumuz sürece bu uçurumun giderilmesi olanaksızdır. Bu 'halk'ın ancak temsil ilişkileri zemininde teşkil edilebileceği anlamına gelir. 'Halk'ın içinden çıktığı temsil matriksini hâlihazırda açıklamış bulunuyoruz: evrensel temsil işlevini üstlenen belli bir tikellik; eşdeğerlik zincirlerinin kurulmasıyla bu tikelliğin kimliğinin değişmesi; bu yer değiştirmelerden ortaya çıkan popüler tarafın kendisini bir bütün olarak toplumun temsilcisi olarak sunması. Bu noktalar bazı önemli sonuçlar içerirler. Bunlardan ilki popülist söylemde yer alan 'halk'ın asla verili olmayıp bir kurgu olduğudur- popülist söylem basitçe belli bir orijinal popüler kimliği *ifade etmez*; bizzat o kimliği *oluşturur*. İkincisi, bunun bir sonucu olarak, temsil ilişkilerinin başka bir yerde oluşturulmuş birincil bir toplumsal gerçekliği yansıtan ikincil bir düzey olmadığıdır; temsil ilişkileri, tam tersine, içinde toplumsalın kurulduğu birincil zemindir. Herhangi bir siyasi dönüşüm, böylece, temsil sürecine giren elementlerin içsel yer değiştirmeleriyle ortaya çıkacaktır. Üçüncü sonuç, temsilin, Rousseau'nun iddia etmiş olabileceği gibi, evrensel toplumsal alan ile fiilen mevcut kolektif iradenin

tikelliği arasındaki giderek artan uçurumdan kaynaklanan en iyi ikinci durum olmadığıdır. Tersine, bir bütün olarak toplum ile kolektif iradeler arasındaki asimetri, siyaset olarak adlandırdığımız ve onda hem sınırlarımızı hem de imkânlarımızı keşfettiğimiz canlandırıcı oyunun kaynağıdır. Pek çok önemli şey -diğerleri arasında, 'halk'ın ortaya çıkışı- nihai bir evrenselliğin imkânsızlığından kaynaklanır.

i nternet ve Yurttaşlık Kültürünün Demokratikleştirilmesi¹

Peter Dahlgren

Çeviren

Oya Sırma Tekvar

Halkla İlişkiler Bölümü, Ankara Üniversitesi.

¹ **Özgün Metin:** Dahlgren, Peter (2000). The Internet and the Democratization of Civic Culture. *Political Communication*. 17, 335-340. Taylor ve Francis grubunun izniyle basılmıştır. Copyright (2000)